

NATIONAAL VERBOND VAN HET KATHOLIEK
SECUNDAIR ONDERWIJS

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

GESCHIEDENIS
DERDE GRAAD KSO-TSO

B
Z-31
(1,92)

B
Z-31(1,92)

Geschiedenis : derde graad KSO (Architecturale kunst, architecturale vorming, audio-visuele vorming, beeldende vorming, binnenhuiskunst, toegepaste beeldende kunst, vrije beeldende kunst), derde graad TSO, 1ste leerjaar / 2de leerjaar (1 u./w.) / Nationaal Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs. - Brussel : Licap, 1992. - 16 S. - (Leerplan secundair onderwijs)

Einheitssacht.: Lehrplan <Belgique> / Geschichte / 1992

Literaturverz. S. 10 - 16

Dritte Stufe KSO, dritte Stufe TSO, 1. Schuljahr / 2. Schuljahr (1 Std./ W.)

98/1446

Georg-Eckert-Institut BS78

1 223 178 9

**NATIONAAL VERBOND VAN HET KATHOLIEK
SECUNDAIR ONDERWIJS**

GUIMARDSTRAAT 1 - 1040 BRUSSEL

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

GESCHIEDENIS

Derde graad KSO
(Architecturale kunst - Architecturale vorming
Audio-visuele vorming - Beeldende vorming
Binnenhuiskunst - Toegepaste beeldende kunst
Vrije beeldende kunst)
Derde graad TSO
1ste leerjaar/2de leerjaar (1 u./w.)

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek-

98/1445

B

Z-31(1,32)

INHOUD

blz.

AV Geschiedenis	3de graad KSO - 1 u./w.¹	
	3de graad TSO - 1 u./w.	
1	BEGINSITUATIE	4
2	DOELSTELLINGEN	4
2.1	Algemene doelstellingen	4
2.2	Specifieke doelstellingen voor de derde graad	5
3	LEERINHOUDEN	5
3.1	Inleiding op de leerinhouden van het 1ste en 2de leerjaar van de 3de graad	5
3.2	De leerinhouden van het 1ste leerjaar van de 3de graad	7
3.3	De leerinhouden van het 2de leerjaar van de 3de graad	9
4	METHODOLOGISCHE WENKEN	9
4.1	Differentiatie	9
4.2	Didactische werkvormen en werkmiddelen	10
5	BIBLIOGRAFIE	10

---

¹ *Architecturale kunst - Architecturale vorming - Audio-visuele vorming - Beeldende vorming - Binnenhuiskunst - Toegepaste beeldende kunst - Vrije beeldende kunst*

1 BEGINSITUATIE

In de 2de graad hebben alle leerlingen kennis gemaakt met de periode die ligt tussen de vijfde en het midden van de achttiende eeuw, opgedeeld in de westerse middeleeuwen en de Nieuwe Tijd.

Vanuit de specifieke doelstellingen van de 2de graad hebben ze de groei en de ontwikkeling van de westerse (agrarische en pre-industriële) samenleving bestudeerd, met West-Europa als kerngebied. De gezichtseinder werd evenwel verbreed naar niet-westerse samenlevingen, ook buiten het Europese continent.

Naast de historische vaardigheden die ze in de 1ste graad leerden, maakten ze kennis met gevarieerder bronnenmateriaal, leerden het relatieve karakter van de historische fasering en van onze kijk op het verleden inzien, leerden door probleemgericht onderwijs fundamentele vragen over het verleden benaderen.

2 DOELSTELLINGEN

2.1 Algemene doelstellingen

Het leervak Geschiedenis in het Secundair Onderwijs staat in voor een wezenlijk onderdeel van de persoonlijkheidsvorming en de sociale vorming, namelijk de historische vorming.

Deze historische vorming resulteert uiteindelijk in een historisch bewustzijn, dit wil zeggen

- dat men bewust is van de tijdsgebondenheid van elk individueel en maatschappelijk handelen;
- dat men inziet dat het heden een schakel tussen verleden en toekomst is;
- dat men weet welke de grote ontwikkelingsgang van de mensheid is en welke factoren die ontwikkeling beïnvloedden;
- dat men aandacht heeft voor de continuïteit en verandering, voor de samenhang en interactie, voor het lange-termijn-perspectief in de maatschappelijke processen;
- dat men zelfstandig zijn handelen richt volgens de waardenschaal die ook vanuit een waarheidzoekende omgang met de geschiedenis opgebouwd is.

Dit historisch bewustzijn is essentieel voor de bestaansverheldering en de zelfbepaling van de leerlingen.

Het historisch bewustzijn, als einddoelstelling van het vak Geschiedenis in het secundair onderwijs, is het resultaat van een lang, gestadig leerproces, progressief gespreid over de zes leerjaren en telkens naar inhoud en methode aangepast aan het ontwikkelingsniveau van de leerlingen. In elk van de zes jaren dienen daarom volgende doelstellingen nagestreefd te worden:

- 1 de cumulatieve opbouw van een algemeen historisch referentiekader;
- 2 inzicht in evolutie en complexiteit van het maatschappelijk gebeuren;
- 3 inzicht in de tijds- en standplaatsgebondenheid van het menselijk handelen;
- 4 inzicht in de verwevenheid van de 'nationale' en de algemene geschiedenis;
- 5 kritische omgang met het gevarieerde historische informatiemateriaal;
- 6 interesse voor het eigen tijdsgebeuren en de historische factoren daarin;
- 7 inleving in andere samenlevingsvormen dan de huidige en dan de westerse;
- 8 waardering voor de fundamentele menselijke waarden in de geschiedenis van de mensheid;
- 9 bereidheid tot het nemen van eigen verantwoordelijkheid, met kennis van zaken, voor de verdere ontwikkeling van de samenleving.

2.2 Specifieke doelstellingen

In de 3de graad moet de einddoelstelling van het geschiedenisonderwijs, namelijk het verwerven van een gefundeerd historisch bewustzijn, ten volle worden gerealiseerd. Daartoe worden de specifieke doelstellingen van de 1ste en de 2de graad verder uitgediept en met de volgende aangevuld:

- 1 De leerlingen verwerven een algemeen referentiekader van de grote ontwikkelingen tijdens de 19de en 20ste eeuw op nationaal, Europees en wereldwijd vlak.
- 2 De leerlingen verwerven inzicht in de eigen tijd en zijn historische groei. Door het inpassen van de actualiteit in de langere-termijn-visie komen ze tot een betere bestaansverheldering.
- 3 De leerlingen leren de huidige maatschappij en haar historische ontwikkeling probleemgericht benaderen; ze leren volgens de methodes van de historische kritiek nadenken over de evoluerende maatschappij.
- 4 Via een significante, op het heden gerichte probleemstelling kunnen de leerlingen tot een meer fundamentele en persoonlijke analyse en synthese komen.
- 5 De leerlingen leren kritisch omgaan met hedendaagse informatiekanalen. Omwille van de toenemende invloed van de audiovisuele communicatie leren ze deze media als bronnen van de hedendaagse geschiedenis, kritisch bevragen.
- 6 De leerlingen moeten bekwaam worden gemaakt om als historisch bewuste mensen met eigen verantwoordelijkheid te participeren aan de samenleving.

3 LEERINHouden

3.1 Inleiding

3.1.1 VERANTWOORDING VAN DE KEUZE EN ORDENING VAN DE LEERSTOF

3.1.1.1 Voor de 3de graad algemeen

In de 3de graad wordt de periode ca. 1750 tot heden, de Hedendaagse Tijd, behandeld.

Enerzijds wordt het historisch gebeuren, naarmate we de eigen tijd naderen, complexer en mondialer. Anderzijds worden we geconfronteerd met een veel bredere en veelzijdiger informatiestroom. Bovendien wordt het instrumentarium dat ons ter beschikking staat om het 19de-20ste eeuwse gebeuren te bestuderen steeds omvangrijker en verfijnder.

Het opstellen van het leerplan voor de 3de graad KSO (1 u.) en TSO vereist dan ook in toenemende mate een bewuste selectie uit het omvangrijke aanbod inzake leerinhouden.

3.1.1.2 Voor het 1ste leerjaar van de 3de graad

De leerinhouden van het 1ste leerjaar bestrijken de periode van 1750 tot 1918. Voor de selectie van de concrete leerinhouden worden vooral de volgende doelstellingen als criteria gehanteerd:

- **een coherente lange-termijn-visie valoriseren.**

Daartoe wordt bij de keuze van de leerinhouden de klemtoon gelegd op de maatschappelijke evolutie vertrekkend vanuit de Verlichting. Als hoofdstroom volgen we de sociaal-economische en de politieke evolutie tot aan de Eerste Wereldoorlog, zoals deze door de verlichte ideeënwereld is op gang gebracht, en waarbij geregeld kritisch bevestigd wordt op welke wijze de verlichte ideeën gerealiseerd worden in de 19de eeuwse samenleving.

Dat hierbij andere, op zichzelf ook waardevolle, deelaspecten van de toenmalige samenleving onvermeld blijven, is onvermijdelijk.

- **de bestaansverheldering bevorderen.**

De keuze om de sociaal-economische en de politieke evolutie te volgen, is gebaseerd op de overtuiging dat deze invalshoek het meest bestaansverhelderend zal werken. Is de keuze van de leerinhouden van essentieel belang om bij de leerlingen het gewenste inzicht op te bouwen, dan is de aangeboden leerstofordening slechts een model waar, naar eigen inzicht van de leraar en op een verantwoorde wijze, kan van afgeweken worden.

- **de interactie tussen de verschillende maatschappelijke componenten verduidelijken.**

Om de leerling, naast een lange-termijn-visie, ook te confronteren met de interactie tussen de verschillende domeinen van het maatschappelijke leven, worden er in het 3de deel: Kunst als spiegel van de maatschappij, enkele kunststromingen behandeld als de emanatie van wat in die maatschappij in die bepaalde periode leefde en gebeurde.

De klemtoon hierbij valt zeker niet op de artistieke kenmerken, maar wel op de maatschappelijke onderstroom (ideeënwereld, levensbeschouwing en dergelijke naast de reeds behandelde sociaal-economische en politieke evolutie) die tot die bepaalde kunststroming heeft geleid.

Deze interactie tussen de verschillende maatschappelijke componenten kan ook verduidelijkt worden via de behandeling van één of enkele thematische onderwerpen, zoals die voor het 1ste leerjaar van de 3de graad gesuggereerd worden. De behandeling ervan is evenwel niet verplicht, wél sterk aanbevolen.

3.1.1.3 Voor het 2de leerjaar van de 3de graad

Het leerplan voor het 2de leerjaar bestrijkt de 20ste eeuw, vertrekkend vanuit het nieuwe Europa, zoals het na de Eerste Wereldoorlog door de overwinnaars in en rond Versailles werd geconcipieerd.

Om de einddoelstellingen van het geschiedenisonderricht maximaal te realiseren, wordt er in het 2de leerjaar gekozen voor twee verschillende benaderingen.

Tot eind december wordt er voor de periode 1919-1960 een algemeen referentiekader uitgezet; hierbij worden volgens de chrono-logica de grote lijnen van de Europese en mondiale evolutie behandeld: geopolitieke situeringen, ideologische tegenstellingen op politiek, economisch en maatschappelijk gebied als stuwende krachten naar de Tweede Wereldoorlog toe en de nieuwe wereldorde zoals die zich na de Tweede Wereldoorlog aftekent. Te gepasten tijde wordt België in deze hoofdstroom geplaatst.

Omdat elke poging om een zinvol overzicht van de recente historische ontwikkelingen van de geschiedenis te geven bij voorbaat gedoemd is om weg te zinken in het moeras van een encyclopedisch feitenrelaas, wordt, vanuit de vooropgestelde doelen voor een thematische aanpak vanaf januari geopteerd.

Dit betekent concreet:

- dat men in aanvulling op het geziene referentiekader 2 of 3 thema's behandelt met als uitgangspunt een relevante, actuele problematiek, evolutie of gebeurtenis.
- dat de thema's niet alleen om hun actualiteitswaarde worden behandeld; de terugschakeling naar de historische wortels van het hedendaagse gebeuren is essentieel, zodat de leerlingen niet alleen inzicht in de eigen tijd, maar ook inzicht in het historische groeiproces verwerven.
- dat via de thematische behandeling de interactie tussen de verschillende maatschappelijke componenten geëxpliciteerd wordt.

- dat men bij de behandeling van de gekozen thema's bijzondere aandacht besteedt aan het discussie- en constructie karakter van de historische wetenschap en vorming, met hun specifieke vaardigheden en attitudes. Hierbij dient de zelfwerkzaamheid van de leerlingen gestimuleerd te worden, zowel bij de uitbouw als bij de behandeling van de thematische onderwerpen (via bijvoorbeeld beperkte persoonlijke opdrachten of groepswerk, het verzamelen en kritisch bespreken van bronnen, de confrontatie van het bronnenmateriaal met de realiteit, discussiemomenten, klassegereprek...).
- dat in het perspectief van de bestaansverheldering de behandeling van de volgende thema's verplicht wordt gesteld:
  - Belgisch thema: de spanningsvelden in de Belgische samenleving, vooral na 1960
  - Europees thema: Europa na 1960, een continent in beweging: eenheid en verbrekking.Afhankelijk van de nog beschikbare tijd kan nog een 3de thema behandeld worden. Dit onderwerp moet dan gesitueerd worden op Belgisch, Europees en mondiaal niveau.
Ter illustratie en als inspiratiebron een paar voorbeelden:
  - de vrouw in de samenleving;
  - techniek en samenleving;
  - mensenrechten;
  - armoede.

3.1.2 CHRONOLOGISCHE AFBAKENING

Aansluitend op het leerplan van de 2de graad behandelt de 3de graad de periode die traditioneel de Hedendaagse Tijd wordt genoemd.

Daar de ideeën, die de 19de eeuwse maatschappelijke revoluties voorbereiden, door de verlichte denkers zijn aangebracht, is het logisch dat het leerplan van het 1ste leerjaar van de 3de graad ca. 1750 met de Verlichting aanvangt.

Bij de verdeling van de leerstof tussen de twee leerjaren van de 3de graad wordt het einde van de Eerste Wereldoorlog als cesuur gekozen; immers het aanzwellend nationalisme en het imperialisme van de Europese staten van de 19de eeuw drijven de Europese grootmachten tot de Eerste Wereldoorlog, waarna Europa grondig van uitzicht verandert.

Om de continuïteit van de historische evolutie of van het historische groeiproces te kunnen beklemtonen, wordt de leerstof van het 1ste leerjaar van de 3de graad - de periode 1750-1918 - niet verder gefaseerd.

Voor het 2de leerjaar van de 3de graad wordt de periode 1919 tot heden wel opgesplitst. Voor de periode 1919-1960 wordt een chronologisch referentiekader gegeven; vanaf januari wordt de geschiedenis na 1960 thematisch uitgewerkt.

Dat 1960 als cesuur wordt gekozen, stoelt op de vaststelling dat zich ca. 1960 enkele trendbepalende krachtlijnen van de recente geschiedenis aftekenen: de Oost-Westtegenstelling is een feit, de dekolonisatie is, zo niet voltooid, dan toch onomkeerbaar en de Noord-Zuidtegenstelling tekent zich duidelijk af, het Europese eenmakingsproces is op gang gekomen, de communautaire spanningen in België kondigen de federalisering aan, Vaticanum II kiest voor een eigentijdse Kerk,...

3.2 De leerinhouden van het 1ste leerjaar van de 3de graad

Tijds kader: 1750 - 1918

1 Drie revoluties leggen de basis van onze huidige samenleving.

- Een revolutie in het denken: de Verlichting
  - het rationalisme en de vooruitgang in de natuurwetenschappen;
  - de Verlichting: nieuwe visie op mens en maatschappij.

- De Industriële Revolutie met haar impact op mens en maatschappij
    - de Industriële Revolutie in Engeland gevolgd door België;
    - de gevolgen van de Industriële Revolutie voor mens, samenleving en milieu;
    - de ontvoogdingsstrijd van de arbeidersklasse;
    - de Industriële Revolutie en haar impact op het koloniale gebeuren (Europees imperialisme).
  - De nieuwe visie leidt tot politieke revoluties.
    - de Amerikaanse grondwet en de ideeën van de Verlichting;
    - de Franse Revolutie
      - het Franse experiment met de nieuwe ideeën eindigt in het keizerrijk van Napoleon, het Congres van Wenen: restauratie en de reactie erop vanuit het (burgerlijk) liberalisme en het nationalisme (geopolitieke situatieschets);
    - de Belgische Revolutie
      - de gevolgen van de Franse bezetting voor de Zuidelijke Nederlanden, het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, het onafhankelijke België: de liberale grondwet, eerste stap naar de democratie.
- 2 Het nationalisme en het imperialisme van de Europese grootmachten leiden tot de Eerste Wereldoorlog
- Geopolitieke situering
    - Europa in 1870 met de focus op de eenmaking van Duitsland (= nationalisme);
    - De wereld ca. 1885 met de focus op de kolonisatie van Afrika (= imperialisme);
    - Europa in 1914: de blokvorming.
  - De Eerste Wereldoorlog: een 'totale' oorlog.

3 Kunst als spiegel van het maatschappelijk gebeuren

- Minstens één kunststroming (rococo, classicisme, romantiek, realisme...) wordt in haar maatschappelijk kader geduid
- en/of twee kunststromingen worden met elkaar vergeleken in hun maatschappelijk kader.

Thematische onderwerpen

- De migratiebewegingen in Vlaanderen in de 19de eeuw.
- Het lager onderwijs in Vlaanderen in de 19de eeuw.
- De armenzorg.
- De voeding.
- De nieuwe materialen en technieken.
- Wetenschap en Kerk.
- Het rijke Roomse leven in Vlaanderen in de 19de eeuw.
- Lichaam en hygiëne.
- Het thuisfront tijdens de Eerste Wereldoorlog.
- De slavernij.
- Rusland in de 19de eeuw.

3.3 De leerinhouden van het 2de leerjaar van de 3de graad

Tijds kader: periode 1919-1960

1 Europa tijdens het Interbellum (1919-1939)

- De vrede na de Eerste Wereldoorlog
  - geopolitieke situering: de nieuwe kaart van Europa en van het Midden-Oosten kritische evaluatie van de nieuwe geopolitieke situatie;
  - "das Diktat": kiem van de Tweede Wereldoorlog.
- De ideologische tegenstellingen en de economische crisis van de jaren 30
  - het communisme in Rusland/Sovjet-Unie;
  - de kapitalistische vrije-markt-economie versus het plan-economisch model;
  - het fascisme en het nazisme;
  - de westerse democratieën in de impasse.

2 De Tweede Wereldoorlog (1939-1945)

- De Have-nots en hun expansiedrang.
- De krachtlijnen van het oorlogsgebeuren via kaartstudie.

3 De nieuwe machtsverhoudingen na de Tweede Wereldoorlog (1945-1960)

- De bipolaire wereld en de Koude Oorlog: de Oost-Westtegenstelling.
- De dekolonisatie legt de Noord-Zuidtegenstelling bloot.

Thematische behandeling van 2 of 3 onderwerpen voor de periode na 1960

- De spanningsvelden in de Belgische samenleving, vooral na 1960.
- Europa na 1960, een continent in beweging: eenheid en verbrokkeling.
- Thema dat zowel gesitueerd wordt op Belgisch, Europees en mondiaal niveau: b.v. de vrouw in de samenleving, techniek en samenleving, mensenrechten, armoede...

4 METHODOLOGISCHE WENKEN

4.1 Differentiatie

Dit leerplan is bestemd voor het TSO en KSO (1 u.). De opgesomde leerinhouden vormen het gemeenschappelijk grondplan en zijn voor alle betrokken leerlingen verplicht.

Dit betekent echter niet dat een differentiatie in de uitwerking van de leerinhouden en in het gebruik van didactische werkvormen niet mogelijk en wenselijk is. De studierichtingen in het TSO en KSO zijn immers sterk uiteenlopend en ook het studiepeil en de belangstellingswereld van de leerlingen kunnen zeer verscheiden zijn. Vanuit de eigen geaardheid van de leerlingen en naargelang van de samenstelling van de groep waartoe ze behoren, kan men voor een aangepaste invalshoek en benadering kiezen.

De keuze van de thema's in het 1ste leerjaar van de 3de graad en de thematische behandeling van de periode na 1960 in het 2de leerjaar kan zeker in functie van deze optiek gebeuren.

4.2 Didactische werkvormen en werkmiddelen

- Praktisch en technisch gerichte leerlingen hebben meer nog dan leerlingen uit theoretisch-abstracte studierichtingen een grote behoefte aan visualisering. De noodzaak aan een aangepast vaklokaal waar vlot met kaarten en audiovisuele middelen kan worden gewerkt, staat hier buiten discussie.
- Het gericht gebruik van historische documenten, historische kaarten, dia's, transparanten, audio-tapes en video-opnames... kan niet alleen voor afwisseling zorgen, maar moet vooral een middel zijn om de nodige inzichten en vaardigheden te verwerven.
- Ook het gebruik van verschillende werkvormen is aangewezen. Naast het docerend exposé, de verhaalvorm en het leergesprek zullen in de 3de graad het klasgesprek, het debat, het zelfstandig werk en het groepswork (zie verantwoording van de keuze) onontbeerlijk zijn om de einddoelstellingen te kunnen realiseren.

Voor wat het zelfstandig verwerken van informatie betreft, is het aan te raden de leerlingen hierin methodisch te begeleiden door hen een werkstructuur aan te bieden via gerichte opdrachten in verband met de keuze van bronnen, het analyseren, schematiseren en synthetiseren.

5 BIBLIOGRAFIE

Bij de opstelling van de bibliografie werd met volgende criteria rekening gehouden. De lijst moest beperkt blijven tot een honderdtal titels, de werken moesten Nederlandstalig en van een recente datum zijn. Voor een meer volledige aanduiding verwijzen we naar de publikatie Historisch-bibliografische wegwijzer waarvan het 1ste deel in 1991 verscheen en het 2de in 1992 (red. R. De Keyser e.a.; een initiatief van de twee lerarenverenigingen VLG en VLGM).

5.1 Algemeen

BARRACLOUGH, G., Kenmerken van de eigentijdse geschiedenis. Hilversum-Antwerpen, De Haan-Standaard, 1966, 184 pp.

CONSTANDSE, A., Geen morgenrood. Beeld en balans van onze eeuw. 3de uitg., Amsterdam, Meulenhoff, 1979, 267 pp.

DECENNIUM serie, 4 dln, Utrecht, Oosthoek's Uitgeversmaatschappij-Hasselt, Heideiland-Orbis, 1982-1983.

HELDRING, J.L., e.a. (red.), Geschiedenis na 1945. Utrecht-Antwerpen, Het Spectrum, 1985, 461 pp.

Kroniek van de twintigste eeuw. Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1985, 1056 pp.

LEHNING, H., Over vrijheid en gelijkheid. Baarn, Het Wereldvenster, 1977, 22 pp.

MANNING, A.F., (ed.), Onze jaren 45-70. 25 jaar wereldgeschiedenis. 7 dln, Amsterdam, Amsterdams Boek, 1973-75.

ROMEIN, J., Op het breukvlak van twee eeuwen. De Westerse wereld rond 1900. 2de uitg., Amsterdam, Querido, 1978, 960 pp.

TAYLOR, A.J.P. en **ROBERTS, J.M.** (red.), Standaard Geschiedenis van de 20ste eeuw. 6 dln, Antwerpen-Utrecht, Standaard Uitgeverij, 1970.

TERRAINE, J., Het machtige werelddeel. De geschiedenis van Europa in de 20ste eeuw. Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1975, 304 pp.

VAN DEN EECKHAUT, P., e.a., Naslagwerken voor de studie van de hedendaagse samenleving. 2de herziene uitg., Brussel, VUB-Press, 1990, 557 pp.

WERTHEIM, W.F., De lange mars der emancipatie. Amsterdam, Van Gennep, 1977, 460 pp.

5.2 Politiek

BAECK, L., Macht en tegenmacht. Een socio-politieke visie op de wereld. Leuven, Davidsfonds, 1985, 304 pp.

BLOCKMANS, W., e.a., Maatschappelijke veranderingen en revolutie. Rusland 1860-1935; Duitsland 1860-1920; China 1850-1960. Malle, De Sikkel, 1984, 129 pp.

BOSSUYT, M., De Verenigde Naties anno 1985. Antwerpen, IPIS, 1985, 66 pp.

CALJE, P.A.J. en **DEN HOLLANDER, J.C.**, De nieuwste geschiedenis van 1870 tot heden. Utrecht, Het Spectrum, 1990, 605 pp.

CHOMSKY, N., Over ideologie en macht. Berchem, EPO, 1989, 183 pp.

CONTAMINE, H., De Grote Oorlog 1914-1918. Bussum, Unie-boek, z.d., 215 pp.

COUWENBERG, S.W., Hoe wordt de samenleving het best ingericht? Opstellen over constitutionele en ideologische strijdvragen. Assen-Maastricht, Van Gorcum, 1987, 178 pp.

COUWENBERG, S.W., (red.), Oost en West op de drempel van een nieuw tijdperk. Kampen, Kok Agora en Stichting Civis Mundi, 1991, 191 pp.

COUWENBERG, S.W., e.a. (ed.), Opstand der burgers. De Franse Revolutie na 200 jaar. Kampen, Kok Agora, 1988, 240 pp.

DE LANGE, H., De bewapeningswedloop tussen de Verenigde Staten en de Sovjetunie 1945-1983. Groningen, Polemologisch Instituut, 1983, 339 pp.

DE VOS, L., De Koude Vrede. Koude Oorlog en dekolonisatie 1945-1953. Tielt, Lannoo, 1988, 391 pp.

DEUTSCHER, I., De onvoltooide revolutie 1917-1967. Hilversum-Antwerpen, De Haan-Standaard Boekhandel, 1967, 125 pp.

DITTRICH, Z.R., Uitgestelde bevrijding. Volkeren van oostelijk Europa na de Tweede Wereldoorlog. Utrecht, Het Spectrum, 1991, 222 pp.

DITTRICH, Z.R. en **VAN GOUDOEVER, A.P.**, De geschiedenis van de Sovjetunie. Den Haag, SDU, 1991, 286 pp.

DOOM, R., Derde Wereld Handboek. Dl 1: Noord-Zuid en Zuid-Zuid in politiek perspectief. Dl 2: Structurele problemen en politieke leerstelsels. Brussel-Den Haag-Amsterdam, NCOS-Novib-Mets, 1990.

- ELCHARDUS, M.**, e.a., De opstand der intellectuelen. De Franse Revolutie als avant-première van de moderne cultuur. Kapellen-Amsterdam, Pelckmans-Wereldbibliotheek, 1989, 238 pp.
- HOFF, R.**, Het Midden-Oosten. Een politieke geschiedenis. Utrecht, Het Spectrum, 1991, 240 pp.
- LALOY, J.**, De conferentie van Jalta. Verleden-heden-toekomst. Haarlem, Brecht, 1989, 142 pp.
- RACZ, M.**, De atoombom als politiek wapen. Hiroshima en Nagasaki: het begin van de kernwapenwedloop. Haarlem-Brussel, Onze Tijd, 1986, 122 pp.
- ROLING, B.V.A.**, Vredeswetenschap. Inleiding tot de polemologie. Antwerpen-Utrecht, Het Spectrum, 1981, 336 pp.
- SCHNEIDERS, P.** en **ENDENBURG, M.**, Fascisme en nationaal-socialisme. Antwerpen-Utrecht, Het Spectrum, 1986.
- SOBOUL, A.**, Korte geschiedenis van de Franse Revolutie. Doetinchem, Stichting Reportage, 1988, 129 pp.
- SOETE, L.**, Het Sovjet-Duitse niet-aanvalspact van 23 augustus 1939. Politieke zeden in het Interbellum. Berchem EPO, 1989, 317 pp.
- TAYLOR, A.J.P.**, De Tweede Wereldoorlog. Een nieuwe visie op de historische feiten. Wageningen, Veen, 1977, 218 pp.
- TUCHMANN, B.**, De trotse toren. Een portret van de wereld in de jaren 1890-1914. Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1978, XXXII-678 pp.
- VAN BENTHEM VAN DEN BERGH, G.**, Rivaliteit in samenwerking. Over de ontwikkeling van de betrekkingen tussen de grote mogendheden en de noodzaak van nieuw denken. Amsterdam, Meulenhoff, 1989, 61 pp.
- VAN DE MEERSSCHE, P.**, De deuren open? China na Mao. Leuven, 1987, 279 pp.
- VAN DE MEERSSCHE, P.**, Is de Derde Wereldoorlog begonnen? Leuven, Davidsfonds, 1975, 182 pp.
- VAN DE MEERSSCHE, P.**, Internationale politiek 1815-1945. D1 1: 1815-1918. D1 2: 1919-1945. Leuven-Amersfoort, Acco, 1987, 512 pp.
- VAN DE MEERSSCHE, P.**, Van Jalta tot Malta. Politieke geschiedenis van Europa. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1990, 335 pp.
- VANDEN BERGHE, Y.**, Het grote misverstand. Een geschiedenis van de Koude Oorlog (1917-1990). Leuven, Acco, 1991, 254 pp.
- VAN OSTA, J.**, De Europese monarchie in de negentiende eeuw. Het Britse en Duitse model. Alphen aan den Rijn, Sijthoff, 1982, 216 pp.
- VOGEL, H.Ph.**, Geschiedenis van Latijns-Amerika. 3de uitg., Utrecht, Het Spectrum, 1988, 320 pp.
- VAN ROSSEM, M.**, De Verenigde Staten in de twintigste eeuw. Den Haag, SDU, 1991, 373 pp.

VAN WOLFEREN, K.G., Japan. De onzichtbare drijfveren van een wereldmacht. Leuven, Kritak, 1989, 614 pp.

WILDIERS, M., Afscheid van Los Alamos: notities uit het nucleaire tijdperk. Kapellen, DNB/Pelckmans, 1987, 93 pp.

ZWAAN, T., e.a. (red.), Het Europees labyrint: nationalisme en natievorming in Europa. Meppel-Amsterdam, Boom en SISWO, 1991, 271 pp.

5.3 Sociaal-economisch

BOHETS, J., De donkere kant van de wereld. Ontwikkeling in perspectief. Tiel, Lannoo, 1990, 134 pp.

FOGARTY, M.P., Christelijke democratie in West-Europa. 2 dln, Hilversum, Brand, 1965.

FROMM, E., Marx' visie op de mens: het belang van het historisch materialisme voor een humanistische psychologie. Utrecht, Bijleveld, 1984, 175 pp.

GALBRAITH, J.K., Aspecten van de nieuwe industriële samenleving. Amsterdam, Van Gennep, 1969, 74 pp.

GALBRAITH, J.K., De crash van '29. Baarn, Sesam-Bosch en Keuning, 1989, 222 pp.

GALBRAITH, J.K., De eeuw der onzekerheden. Een nieuwe en kritische visie op de macht en onvoorspelbare invloed van de grote economen. Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1988, 352 pp.

GODDIJN, H.P.M. (ed.), Karl Marx; zijn leven, leer en invloed; een inleiding. Baarn, Ambo, 1982, 411 pp.

HENDERSON, W.O., De industrialisatie van Europa 1780-1914. Baarn, Ten Have, 1971, 251 pp.

KALKWIEK, W.F., Het sociale vraagstuk in de 19e eeuw. Amsterdam, Meulenhoff Educatief, 1974, 28 pp.

KUCZYNSKI, J., Het ontstaan van de arbeidersklasse. Nijmegen, Socialistische Uitgeverij, 1975, 255 pp.

LICHTHEIM, G., Imperialisme. Bloemendaal, Nelissen, 1976, 167 pp.

MICHIELSEN, L., Geschiedenis van de Europese arbeidersbeweging. 3 dln, Gent, Masereelfonds, 1976-1980.

PEETERS, A.F. en SMETS, J., Het ABC van de Derde Wereld. Dl 1: Instellingen. 176 pp., Dl 2: Begrippen. 120 pp., Antwerpen- 's Hertogenbosch-Leuven, Wereldwijd-Bijeen, Infodok, 1990.

RIGHART, H. (red.), De trage revolutie. Over de wording van industriële samenlevingen. Meppel, Boom, 1991, 651 pp.

SCHOLL, G.H., e.a. (ed.), 150 jaar katholieke arbeidersbeweging in West-Europa 1789-1939. Brussel, Arbeiderspers, 1961, 549 pp.

SCHUMPETER, G.A., Kapitalisme, socialisme en democratie. Hilversum-Antwerpen-Amsterdam, Standaard Boekhandel, 1967, 303 pp.

VAN BLADEL, L., Kerngedachten van Karl Marx. 4de uitg., Antwerpen-Amsterdam, De Nederlandse Boekhandel, 1976, 280 pp.

VAN DE MEERSSCHE, P., Noord-Zuid confrontatie en de nieuwe internationale economische orde. Een historische-thematische-kritische inleiding. 2de herziene uitg., Antwerpen-Den Haag, Nijhoff, 1981, 281 pp.

VANDEPITTE, P. en **DIERICKX, G.**, Ontwikkelingsbeleid. De Noord-Zuid verhouding: de lange weg van het ontwikkelingsbeleid. Brussel, Licap, 1989, 66 pp.

VAN DER WEE, H., De gebroken welvaartscirkel. De welvaartseconomie, 1945-1980. Leiden, Nijhoff, 1983, 506 pp.

VERBEECK, H., Economie als wereldoorlog. Kampen, Kok Agora, 1990, 255 pp.

5.4 Cultureel-religieus

ACHTERHUIS, H., Het rijk van de schaarste. Van Thomas Hobbes tot Michel Foucault. Baarn, Ambo, 1988, 365 pp.

AYER, A.J., Filosofie in de 20ste eeuw. Kampen-Kapellen, Kok Agora en DNB/Pelckmans, 1986, 330 pp.

BOUMAN, J., Cultuurgeschiedenis van de twintigste eeuw. Amsterdam, Agon Elsevier, 1977, 226 pp.

BRUGMANS, H., Crisis en roeping van het Westen. Twee en een halve eeuw Europese cultuurgeschiedenis. Haarlem, Willinck, 1952, 657 pp.

DE CLERCQ, B.J., Menselijk samenleven als opdracht. Grondlijnen van een sociale ethiek. Leuven, Acco, 1980, 222 pp.

GROOTAERS, J., De onverwachte wending. Beveren-Nijmegen, Emmaüs-Gottmar, 1981, 304 pp.

GROOTAERS, J., e.a. (ed.), Kerk en maatschappij. Kerkelijke stellingnamen ten aanzien van het maatschappelijke gebeuren. Leuven, Acco, 1982, 568 pp.

HEISS, R., Hegel, Kierkegaard en Marx; de grote dialectische denkers van de 19e eeuw. 4de uitg., Antwerpen-Utrecht, Het Spectrum, 1976, 408 pp.

KEDWARD, R., De anarchisten. Onmacht van het geweld. Leiden, Sijthoff, 1970, 127 pp.

LEMAIRE, T., Twijfel aan Europa. Zijn de intellectuelen de vijanden van de Europese cultuur? Baarn, Ambo, 1990, 103 pp.

PRIGOGINE, I. en **STENGERS, I.**, Orde uit chaos. De nieuwe dialoog tussen de mens en de natuur. Amsterdam, Bakker, 1987, 352 pp.

REICH, C.A., Bloemen in beton. Hoe de revolutie van de jongeren Amerika leefbaar probeert te maken. Boemendaal, Nelissen, 1971, 309 pp.

ROSZAK, T., Opkomst van een tegencultuur. Bespiegelingen over de technocratische maatschappij en haar jeugdige bestrijders. 3de uitg., Amsterdam, Meulenhoff, 1972, 264 pp.

SASSEN, F., Van Kant tot Bergson. Geschiedenis der wijsbegeerte der negentiende eeuw. 4de uitg., Antwerpen-Utrecht, Het Spectrum, 1976, 408 pp.

SCHORSKE, C., Wenen in het fin de siècle. De crisis van het liberalisme en het ontstaan van de moderne kunst. Amsterdam, Agon, 1989, 352 pp.

VAN DEN BERG, H., Gedane zaken. Twee omwentelingen in de Westerse geestesgeschiedenis. Nijkerk, Callenbach, 1977, 400 pp.

VAN LAARHOVEN, J., De Kerk van 1770 tot 1970. Nijmegen, Dekker en Van de Vegt, 1974, 468 pp.

VAN WAELDEREN, L. (red.), Wie draagt binnen tien jaar de Kerk? Averbode-Apeldoorn, Altiora, 1991, 112 pp.

VON DER DUNK, H.W., Conservatisme. Van Dishoeck, Fibula, 1976, 150 pp.

VON SEGESACK, T., De intellectuelen; een geschiedenis van het literaire engagement 1898-1968. Amsterdam, Meulenhoff, 1989, 348 pp.

VERMEERSCH, E., De ogen van de panda. Een milieufilosofisch essay. Brugge, M. Van De Wiele, 1988, 72 pp.

WILDIERS, M., De eeuw der onwetendheid. Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1985, 171 pp.

WILDIERS, M., Theologie op nieuwe wegen. Essay. Antwerpen-Kampen, De Nederlandsche Boekhandel-Kok Agora, 1985, 121 pp.

5.5 België

ALEN, A., België: een tweeledig en centrifugaal federalisme. Brussel, Ministerie van Buitenlandse Zaken, 1990, 40 p.

ALEN, A., e.a., Rapport van de Club van Leuven. Vlaanderen op een kruispunt. Sociologische, economische en staatsrechtelijke perspectieven. Tielt-Leuven, Lannoo-Universitaire Pers, 1990, 271 pp.

BERGHMAN, J. en DELEECK, H., e.a., Sociale indicatoren van de Vlaamse Gemeenschap. Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudies, Monografieën 1985/2, 183 pp.

COOLSAET, R., Buitenlandse zaken. Leuven, Kritak, 1987, 264 pp.

DALEMANS, R., 100 jaar plastische kunsten in België. 3 dln, Brussel, Artis-Historia, 1986-1990.

DE JONGHE, A., De weg naar Berchtesgaden. De verhouding koning Leopold III-rijkskanselier Hitler van 31 mei tot 19 november 1940. Groot-Bijgaarden, De Standaard, 1991, 36 pp.

DEWACHTER, W. en DAS, E., Politiek in België. Geprofileerde machtsverhoudingen. Leuven, Acco, 1991, 181 pp.

DIERICKX, G. en VANDEPITTE, P., Parlementaire hervormingen. Huis of gevel van de politiek? De Hervorming van de parlementaire instellingen. Brussel, Licap, 1989, 67 pp.

- DOBBELAERE, K.**, Het 'volk-Gods' de mist in? Over de Kerk in België. Leuven-Amersfoort, 1988, 165 pp.
- GERARD, E.**, De christelijke arbeidersbeweging 1891-1991. 2 dln, Leuven, Universitaire Pers, 1991.
- HUYSE, L.** en **DHONDT, St.**, Onverwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België 1942-1952. Leuven, Kritak, 1991, 312 pp.
- HUYSE, L.**, De gewapende vrede. Politiek in België na 1945. 6de uitg., Leuven, Kritak, 1986, 122 pp.
- KERKHOFS, J.** en **REZSOHAZY, R.**, De stille ommekeer. Oude en nieuwe waarden in het België van de jaren tachtig. Tielt-Weesp, Lannoo, 1984, 224 pp.
- KOSSMANN, E.H.**, De Lage Landen 1780-1980. Twee eeuwen Nederland en België. 5de uitg., 2 dln, Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1986.
- LUYCK, Th.** en **PLATTEL, M.**, Politieke geschiedenis van België. 5de uitg., 2 dln, Antwerpen, Kluwer, 1985.
- MATTHIJS, K.**, Belgoscopie. De Belgen, de Vlamingen en de Walen. Wie ze zijn, waar ze wonen en hoe ze leven. Tielt, Lannoo, 1988, 312 pp.
- VAN DEN WIJNGAERT, M.**, Nood breekt wet. Economische collaboratie of accomodatie: het beleid van Alexandre Galopin, gouverneur van de Société Générale tijdens de de Duitse bezetting (1940-1944). Tielt, Lannoo, 1990, 172 pp.
- WILLEQUET, J.** e.a. (red.), Mijlpalen van de 20ste eeuw in België. Brussel, Reader's Digest, 1987, 303 pp.
- WITTE, E.**, e.a., Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden. 5de herwerkte uitg., Antwerpen, Standaard, 1990, 416 pp.

